

MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

RAQAMLI
MARKETING
BIZNES
SAVDO
INNOVATSIYA
TARQIQUVCHI
NATIJALI
BREMUNDU

№ 8 – SON

2025-YIL, AVGUST

9710 xalqaro daraja

№240874

ISSN: 3060-4621

OPEN ACCESS

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

info@marketingjournal.uz

TELEGRAM BOT:

[@marketinjournalbot](https://t.me/marketinjournalbot)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tdiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori;

Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NaMTI Marketing kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich, i.f.d., prof., TDIU Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi;

Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi

Akramov Tohir Abdirahmonovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU Departament boshlig'i;

Musyeva Shoirazimovna, i.f.n., SamISI Marketing kafedrasini professori;

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Djurabayev Otabek Djurabayevich, i.f.d., TDIU Innovatsion menejment kafedrasini dotsenti;

Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU Axborot texnologiyalari kafedrasini katta o'qituvchisi;

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., Namangan muhandislik-qurilish instituti dotsenti;

Fayzullayev Javlonbek Sultonovich, DSc., TDIU, Yashil iqtisodiyot kafedrasini dotsenti;

Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, "Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik" kafedrasini professori

Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, "Raqamli iqtisodiyot" kafedrasini dotsenti

Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, "Savdo ishi" kafedrasini mudiri

Jumayev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqobat siyosati va iste'molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori

Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich, PhD., TDIU Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti dekan muovini

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti "Menejment va marketing" kafedrasini mudiri

Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, TDIU biznes boshqaruvi va logistika kafedrasini professori

Tuychiyev Alisher Jurayevich, Alfraganus University "Iqtisodiyot" fakulteti dekani professor

Nazarova Ra'no Rustamovna, TDIU "Yashil" iqtisodiyot kafedrasini mudiri, Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Usmonov Bunyod Aktam o'g'li, PhD, TDIU Moliyaviy tahlil kafedrasini v.b.dotsenti;

Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi bosh mutaxassisi;

Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasini dotsenti;

Elektron nashr 352 sahifa. E'lon qilishga 2025-yil 29-avgustda ruxsat etildi

MUNDARIJA

РАЗВИТИЕ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГА В МАЛОМ БИЗНЕСЕ	6
Касимова Фатима Тулкиновна	
THE ROLE OF DIPLOMATIC INITIATIVES IN STRENGTHENING INDIA–	
UZBEKISTAN ECONOMIC TIES	13
Abror Kucharov, Jyoti Meshram	
DISTINCTIVE FEATURES OF DATA PROCESSING IN TOURISM AND THE	
POSSIBILITIES OF THEIR USE	22
Abduvokhidov Abdumalik Makhkamovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TRANSPORT TIZIMINING	
IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH	32
Nasrullayev Nurbek Baxtiyarovich	
XODIMLAR BILAN HISOB-KITOBLAR AUDITINI REJALASHTIRISHNI	
TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Ametova Nasiba Danilovna	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLARNING NAZARIY MASALALARI	52
Gozieva Mokhira Rustamovna	
ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PECULIARITIES OF PRODUCTION	
OF BUILDING MATERIALS FROM THE POINT OF VIEW OF	
INNOVATION	60
Igamova Shaxinya Zikrilloyevna	
QURILISH TASHKILOTLARINING INNOVASION RIVOJLANISHIDA	
XODIMLAR FAOLLIGINING AHAMIYATI VA UNI OSHIRISH YO‘LLARI..	70
Karimova Aziza Azamiddin qizi	
TASHKILOTDAGI BOSHQARUV TIZIMINING MEHNAT	
SAMARADORLIGIGA TA’SIRI.....	78
Usmonov Adxamjon A’zamjonovich	
OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA STRATEGIK RIVOJLANISH	
LOYIHALARINI BOSHQARISH: LOYIHA BOSHQARUVI YONDASHUVLARI	
ASOSIDA.....	87
Sobirjanova Oydina Bobir qizi	
LOGISTIKA PROVAYDERLIK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI	
OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASH AMALIYOTI	
96	
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
TASHQI BOZORLARGA INTEGRATIVASIYALASHUVNING MINTAQAVIY	
IQTISODIYOTGA TA’SIRI VA UNGA NISBATAN NAZARIY	
YONDASHUVLAR	107
Ozodova Farida Zarif qizi	

KORXONADA ISHLAB CHIQUARISH POTENTIALIDAN FOYDALANISH TAHLILI	112
Musayeva Shoirazimovna	
BUDJET TASHKILOTLARIDA XARAJATLAR HISOBINI TASHKIL ETISH VA YURITISHNI TAKOMILLASHTIRISH (OLIIY TA'LIM MISOLIDA).....	122
Murtozaev Sanjar O'tkir o'g'li	
FEATURES AND DISADVANTAGES OF IMPLEMENTING THE DIGITAL ECONOMY FOR CONSTRUCTION COMPANIES	128
Kurbanova Maftuna Lazizovna	
ОЦЕНКА КОММЕРЧЕСКОЙ НЕДВИЖИМОСТИ В E-COMMERCE-ЭПОХУ: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА	140
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
TEMIR YO'L TRANSPORTI TIZIMINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH VA BAHOLASH USULLARI	152
Nasrullayev Nurbek Baxtiyarovich	
KICHIK BIZNESNING SANOAT MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQUARISH JARAYONIDAGI TENDENSIYALARI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA) ..	159
Salayev Jasurbek Komilovich	
KORPORATIV BOSHQARUVDA INNOVATSION USULLARNI JORIY ETISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	170
Ismailov Allayor Rashidovich	
OLMAZOR TUMANI IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHINI INNOVATSION BOSHQARUV ORQALI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI VA IMKONIYATLARI	181
Muminov Fazliddin Xusniddin o'g'li	
ANALYSIS OF INDONESIA'S DUALISTIC FINANCIAL SYSTEM AND ITS POSSIBILITIES FOR USE IN UZBEKISTAN	193
Irgasheva Gulbakhor	
HUDUDLARNI EKSPORT SALOHIIYATINI OSHIRISHDA MAHALLIY BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	202
Bekchanov Davron Masharipovich	
РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОГО МЕНЕДЖМЕНТА В УЗБЕКИСТАНА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ КОНКУРЕНЦИИ	219
Азизов Ильдар Рафаэльевич	
TIJORAT BANKLARIDAN UNDIRILADIGAN FOYDA SOLIG'INING DAVLAT BYUDJETIGA TA'SIRI	226
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
ЭТАПЫ РАЗРАБОТКИ ПУТЕЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ	232
Кучаров Абдор Собиржонович, Бобожонов Азизжон Бабаханович, Хусейнов Рахим Али оглы	

RAQAMLI IQTISODIYOTNING MEHNAT BOZORIGA TA’SIRI VA YANGI KASBLAR	240
Sadriddinova Xilola Raxmatullayevna	
THE FACTORS THAT INFLUENCE THE PRICING OF A PRODUCT OR SERVICE.....	247
Sa’dullayeva Sayyora Nasillo qizi	
O‘ZBEKISTONDA ICHKI TURIZMNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI: MUAMMOLAR, IMKONIYATLAR VA INNOVATSION YECHIMLAR.....	253
Matkarimov Jahongir Shamuratovich	
XALQARO RAQOBATBARDOSHLIKNING ILMIY NAZARIY ASOSLARI ..	267
Mallaboev Anvarjon Sotvoldievich	
MAHALLIY BUDJET DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	275
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich	
ЦИФРОВАЯ РЕВОЛЮЦИЯ И НОВОЕ КАЧЕСТВО МАРКЕТИНГОВЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ МАЛОГО БИЗНЕСА	283
Вахабов Асадулло Убайдулло угли	
FINTECH VA BANKLAR O‘RTASIDAGI QARAMA-QARSHILIK VA ULARNING INTEGRATSIYALASHUV IMKONIYATLARI	291
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi	
KORXONALARDA MOLIYAVIY REJALASHTIRISHNI RIVOJLANGAN DAVLATLAR TAJRIBASINING UMUMIY YO‘NALISH VA XUSUSIYATLARI	298
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
SAMARQAND VILOYATIDA XIZMAT KO‘RSATISH SOHASINING HOLATI VA SOHANI YANADA RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	308
Normurodov Umidjon Normurod o‘g‘li, Shadiyeva Lobar Abdurazikovna	
XODIMLARNI RIVOJLANTIRISH – KADRLAR SIYOSATIDAGI ASOSIY USTUVOR YO‘NALISHLARDAN BIRI	316
Sattarov Shuxrat Abug‘affarovich	
DAVLAT IQTISODIYOT XAVFSIZLIGINI O‘RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	323
Karimov Javlon Ko‘ziyevich	
MINTAQA IQTISODIY TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI.....	333
Mamadjanova Tuyg‘unoy Axmadjanovna	
SANOAT KORXONALARI ISHLAB CHIQARISH JARAYONLARIDA SUN’IY INTELLEKTDAN SAMARALI FOYDALANISH.....	344
Rixsiboyev Nozimbek Abdurasul o‘g‘li	

KORXONADA ISHLAB CHIQARISH POTENTIALIDAN FOYDALANISH TAHLILI

Musayeva Shoira Azimovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti professori

ORCID: 0009-0000-9577-6976

E-mail: musaeva_shoira@mail.ru

Annotatsiya

Korxonaning iqtisodiy salohiyatini tadqiq etish ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni tahlil qilmasdan amalga oshirilmaydi. Shu bilan birga, ishlab chiqarish faoliyatini tahlil qilishning murakkabligi ko'pincha tadqiqotchilarning faqat iqtisodiy va moliyaviy ko'rsatkichlar bilan cheklanib qolishiga olib keladi. Ushbu maqola sanoat korxonasining asosiy jihozlari samaradorligini o'rganish asosida ishlab chiqarish salohiyatini tahlil qilish metodologiyasini takomillashtirishga bag'ishlangan. Tahlil materiallari sifatida gilam ishlab chiqarish zavodida foydalanilayotgan uskunalar faoliyati qo'llaniladi.

Kalit so'zlar: ishlab chiqarish tahlili, ishlab chiqarish hajmlari, tavsiflovchi statistika, o'zgaruvchanlik koeffitsiyenti.

Аннотация

Исследование экономического потенциала предприятия невозможно без анализа использования производственных мощностей. Вместе с тем, сложность анализа производственной деятельности приводит к тому, что исследователи ограничиваются только анализом экономических и финансовых показателей. Данная статья посвящена совершенствованию методики анализа производственного потенциала на основании изучения работы основного оборудования промышленного предприятия. В качестве материалов анализа в статье использована работа оборудования на предприятии по производству ковров.

Ключевые слова: анализ производства, объемы производства, описательная статистика, коэффициент вариации.

Abstract

Research into the economic potential of an enterprise is impossible without analyzing the use of production capacity. At the same time, the complexity of the analysis of production activities leads to the fact that researchers are limited only to the analysis of economic and financial indicators. This article is devoted to improving the methodology for analyzing production potential based on studying the operation of the main equipment of an industrial enterprise. The article uses the operation of equipment at a carpet manufacturing plant as analysis materials.

Keywords: production analysis, production volumes, descriptive statistics, coefficient of variation.

KIRISH

Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi ishlab chiqarish hajmini sezilarli darajada oshirish, sanoat mahsulotlarining raqobatbardoshligini mustahkamlash,

tarmoq samaradorligini yuksaltirish va eksport hajmini kengaytirishni nazarda tutadi. Belgilangan vazifalarni amalga oshirish uchun korxonalar xo‘jalik faoliyatining barcha jabhalarini qamrab oluvchi iqtisodiy salohiyatdan samarali foydalanish darajasini oshirishlari zarur.

Sanoat korxonalarining asosiy vazifasi aholi talabini yuqori sifatli va arzon mahsulotlar bilan to‘liq qondirishdan iboratdir. Ishlab chiqarish hajmining o‘shish sur‘atlari, mahsulot turlari va ularning kengayishi korxonaning xarajatlari, foydasi hamda rentabelligiga bevosita ta’sir qiladi. Shu bois ishlab chiqarish hajmini oshirish va sotiladigan mahsulot sifatini yaxshilash korxona raqobatbardoshligini ta’minlovchi eng muhim shart hisoblanadi. Sanoat korxonalarining iqtisodiy salohiyati, asosan, ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari va mahsulot sotish natijalarida namoyon bo‘ladi. Shu sababli zamonaviy sharoitda ishlab chiqarish va sotish jarayonlarini chuqur tahlil qilishning ahamiyati ortib bormoqda.

Gilam va pol qoplamalari ishlab chiqarish O‘zbekiston to‘qimachilik sanoatining muhim tarmoqlaridan biridir. Masalan, agar 2017-yilda kunlik mahsulot ishlab chiqarish hajmi 34415,7 milliard so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, 2023-yilda bu ko‘rsatkich 1,57 barobarga ortib, 54055,9 milliard so‘mga yetdi [1].

Korxona mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotishni tahlil qilish – bu ishlab chiqarish hajmini, mahsulot assortimenti va tuzilishini, mahsulot sifatini, sotish hajmlarini hamda ishlab chiqarish ritmini baholash orqali korxona faoliyatining barcha muhim jihatlarini har tomonlama o‘rganish jarayonidir.

Bunday tahlilning maqsadi ishlab chiqarish hajmi va mahsulot sifatini o‘rganish, ishlab chiqarish va sotish hajmlarini oshirish imkoniyatlarini aniqlash, shuningdek, mahsulot sifatini yuksaltirishning ichki zaxira va yo‘nalishlarini belgilashdan iborat. Ushbu tadqiqotning predmeti gilam mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonada ishlab chiqarishni tashkil etish jarayonidan iborat.

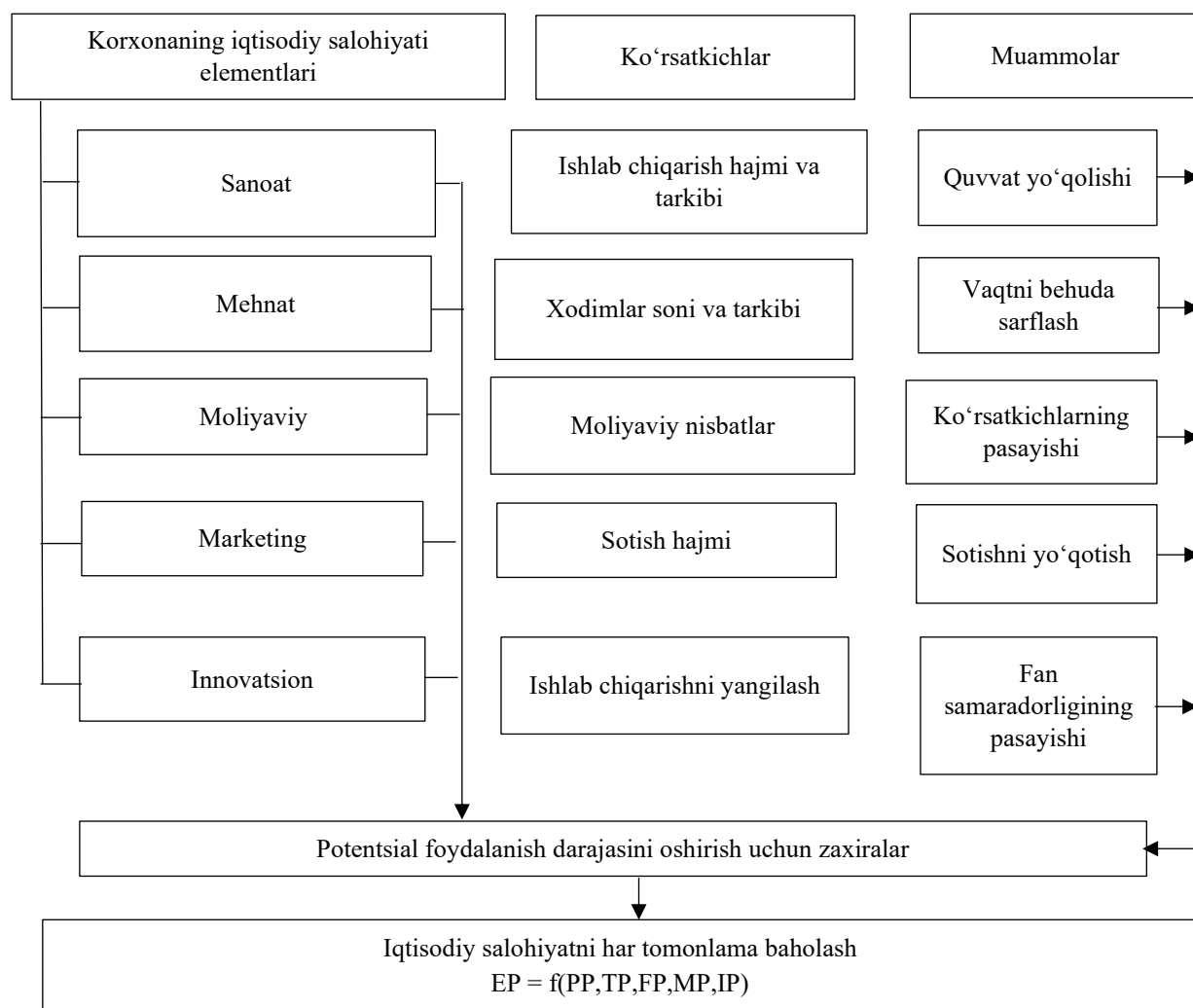
Tahlil obyektlari sifatida ishlab chiqarish hajmi, ishlab chiqarish ritmi, mahsulot assortimenti va sifat ko‘rsatkichlari olinadi. Ishlab chiqarish hajmlari tahlilining mazmuni esa ishlab chiqarish ko‘rsatkichlari (umumiy mahsulot, mahsuldorlik, ishlab chiqarish quvvatidan foydalanish koeffitsiyenti), maqsadlari (ishlab chiqarish hajmiga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash) va usullari (qiyosiy va statistik tahlil) orqali namoyon bo‘ladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ko‘pgina olimlarning ilmiy ishlari sanoat korxonalarining iqtisodiy salohiyatini baholash metodologiyasini o‘rganishga bag‘ishlangan. Xususan, bu borada Raizberg B.A., Lozovskiy L.Sh., Starodubtseva E.B. [2], Korovkin A.G., Komkov N.I. [3], Sheshukova T.G., Kolesen E.V. [4], Lapin E.V. [5], Nadvornaya G.G., Klimchuk S.V.,

Oborin M.S., Gvarliani T.E. [6], Nikolaeva M.Yu. [7], Popov E.V. [8], Kaleev S.V. [9] va boshqa olimlar tadqiqotlari alohida o‘rin tutadi. Umuman olganda, iqtisodiy tahlil fani korxonaning iqtisodiy salohiyatini baholashga oid yetarlicha mukammal nazariy va metodologik vositalarni ishlab chiqqanini ta’kidlash mumkin. Shu bilan birga, aniq tadqiqot obyektlarining sanoat xususiyatlari, ishlab chiqarish-xo‘jalik faoliyati va bozor faoliyati bilan bog‘liq amaliy muammolar hali ham dolzarbligicha qolmoqda.

Ushbu tadqiqotda biz korxonaning iqtisodiy salohiyatini potensial tuzilmaning alohida elementlari – ishlab chiqarish, mehnat, moliyaviy, marketing va innovatsion potentsiallarning kombinatsiyasidan tarkib topuvchi umumlashtirilgan funksional tizim sifatida talqin qiluvchi mualliflarning yondashuviga tayanamiz. Bunda ushbu funktsiya chiziqli yoki mutanosib shaklda bo‘lishi shart emas, balki elementlarning o‘zaro ta’siri va uyg‘unlashuvi natijasida yuzaga keluvchi murakkab iqtisodiy tizim sifatida qaraladi (1-rasm).

1-rasm. Sanoat korxonasining iqtisodiy salohiyatini baholash algoritmi ¹

¹ Muallif ishlanmasi

Ushbu tadqiqot algoritmi birinchi bosqichda har bir elementni tabaqalashtirilgan baholashni va ko'rsatkichlarni integratsiyalash uchun qabul qilingan metodologiyaga muvofiq keyinchalik umumlashtirishni nazarda tutadi. Iqtisodiy potensialni har tomonlama baholashning murakkabligini hisobga olib, ushbu maqolada biz birinchi element — ishlab chiqarish salohiyatini tadqiqot obyekting eng muhim elementi sifatida baholashga harakat qildik. Ishlab chiqarish salohiyatidan foydalanishning asosiy ko'rsatkichi ishlab chiqarish hajmi hisoblanadi.

Tahlil jarayoni ishlab chiqarish hajmi dinamikasini baholash va o'rganishni, uning o'zgarishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlashni hamda korxona samaradorligini oshirish uchun mavjud ichki zaxiralarni topishni o'z ichiga oladi. Ushbu tahlil haqiqiy va rejalashtirilgan ko'rsatkichlarni solishtirish, og'ish sabablarini aniqlash va ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish strategiyasini ishlab chiqish imkoniyatini beradi.

Tahlilni boshlashdan oldin, gilam sanoatining ishlab chiqarish natijalariga oid ba'zi aniq tushunchalarni keltirib o'tamiz:

- Ishlab chiqarilgan gazlama hajmi — ma'lum bir davr uchun gilam mahsulotlari (gazlamalar) ishlab chiqarish hajmini tavsiflovchi miqdoriy ko'rsatkich bo'lib, korxonada buxgalteriya hisobi turiga qarab kvadrat metr (m^2) yoki tonnada o'lchanadi.
- Tayyor mahsulotlar — ishlab chiqarishning barcha bosqichlaridan o'tgan, jumladan, to'qish, qayta ishlash, pardoqlash bosqichlari yakunlangan va sotuvga to'liq tayyor gilam mahsulotlari.
- Gilam chiqindilari — gilam mahsulotlarini ishlab chiqarish, kesish va qayta ishlash jarayonida hosil bo'ladigan gilam materialining qoldiq qismlari.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda tizimli yondashuv, marketing tahlili, taqqoslash hamda raqamli ko'rsatkichlarni baholash usullari qo'llanildi. Shuningdek, ijtimoiy media platformalaridagi ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish jarayonida ommaviy kuzatuv usullaridan foydalanildi.

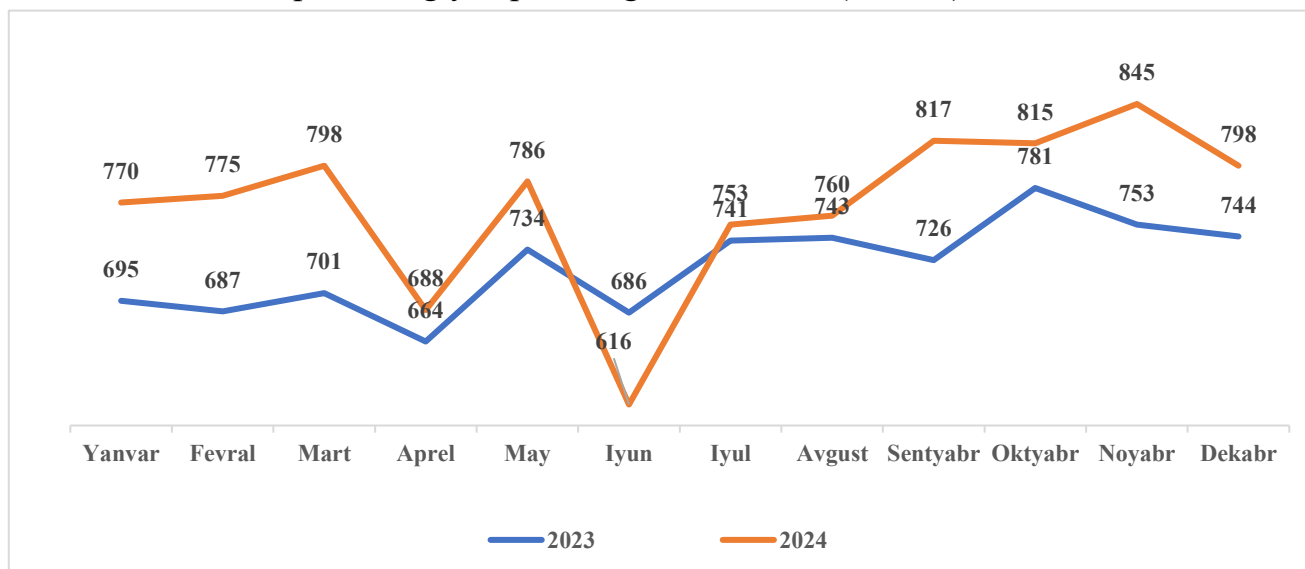
TAHLIL VA NATIJALAR

Mahsulot ishlab chiqarish va sotishni tahlil qilish uchun ma'lumotlar manbai sifatida "SAM ANTEP GILAM" MChJ kompaniyasining 2023–2024-yillardagi ma'lumotlari foydalanildi. Gilam ishlab chiqaruvchi "SAM ANTEP GILAM" mas'uliyati cheklangan jamiyati nafaqat Samarqand viloyatida, balki butun O'zbekistonda yetakchi korxonalardan biri hisoblanadi. Korxonada ishlab chiqarishni boshqarishning avtomatlashtirilgan tizimi mavjud bo'lib, tegishli ma'lumotlar CPS

(gilam ishlab chiqarish tizimi)¹ dasturiy ta'minoti hamda ERP tizimlari SAP orqali olingan².

Kompaniyaning 2023–2024-yillardagi faoliyati tahlili ishlab chiqarish jarayonida ijobiy tendensiyalar kuzatilayotganidan dalolat beradi (2-rasm). “SAM ANTEP GILAM” MChJda kanvas ishlab chiqarishning umumiy hajmi 673 ming kv.mni tashkil etdi, bu ko'rsatkich o'tgan yilga nisbatan 7,3 foizga o'sishga teng. Shuningdek, tayyor mahsulotlar hajmi 6,2 foizga oshib, 541 ming kv.mni tashkil etdi, kanvas chiqindilari esa 23,6 foizga yetib, 132 ming kv.mni tashkil qildi. Shu bilan birga, tayyor mahsulot birligiga to'g'ri keladigan chiqindilar hajmi ham 16,3 foizga oshdi.

Ushbu diagramma tahlili shuni ko'rsatadiki, gilam ishlab chiqarishdagi chiqindilarning eng katta ulushi zig'ir chiqindilaridan iborat bo'lib, u ishlab chiqarishning umumiy o'sishida 19,6 foizni tashkil etadi. Korxona uchun zig'ir chiqindilari hajmining ortishi ishlab chiqarish samaradorligining pasayishiga, ya'ni amalda ishlab chiqarishning yo'qotilishiga olib keladi (2-rasm).

2-rasm. 2023-2024-yillar uchun ishlab chiqarish dinamikasi oylar bo'yicha (ming kv.m)³

Quyida 2023–2024-yillarda tayyor mahsulot ishlab chiqarish hajmining oylar bo'yicha o'zgarishlari grafigi keltirilgan (3-rasm). Shuni ta'kidlash joizki, 2024-yilda ishlab chiqarish ritmi asosan 2023-yildagi eng yuqori va eng past darajalarni

¹Gilam ishlab chiqarish tizimi — gilam ishlab chiqarishning turli bosqichlarini, dizayndan tayyor mahsulotni chiqarishgacha, samarali boshqaruv va sifat nazoratini ta'minlaydigan raqamli platforma. Barcha zamonaviy SAPR tizimlari bilan moslikni qo'llab-quvvatlaydi va korxona ERP tizimiga integratsiya qilinishi mumkin.

²SAP (Ma'lumotlarni qayta ishlashda tizimlar, ilovalar va mahsulotlar) korporativ biznes jarayonlarini boshqarish uchun mo'ljallangan dunyodagi yetakchi ERP (Korxona resurslarini rejalashtirish) tizimlaridan biridir. SAP moliya, logistika, ishlab chiqarish, sotib olish, sotish va HR kabi turli biznes funksiyalarini avtomatlashtirish va birlashtirishga yordam beradi.

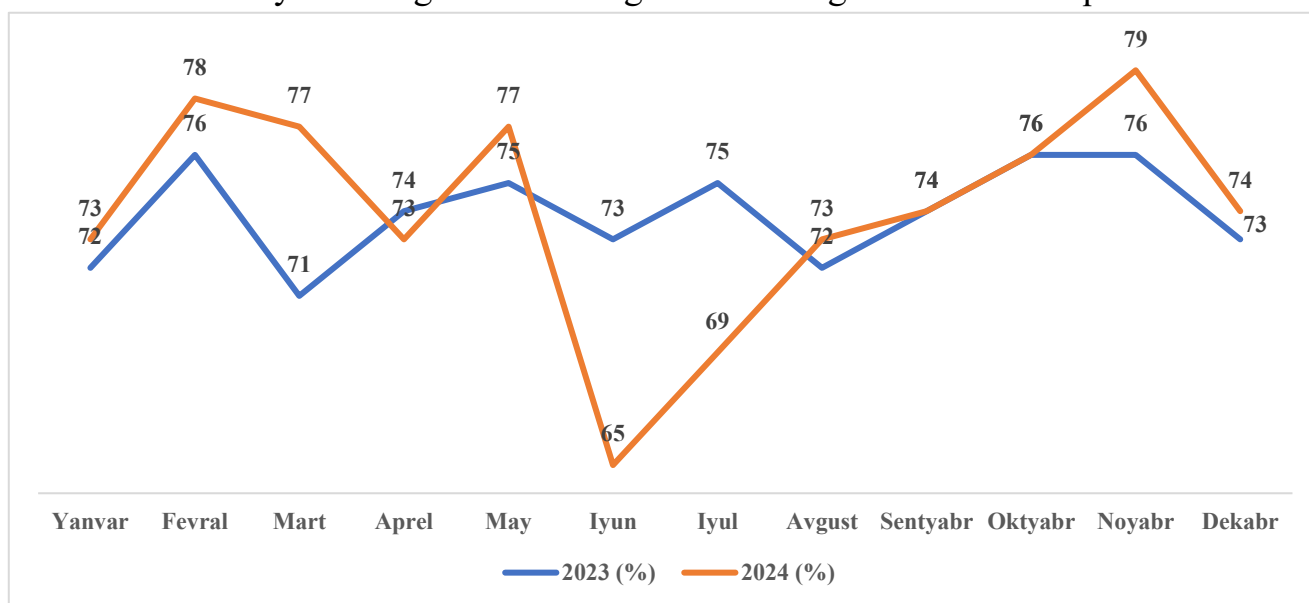
³ Muallif ishlanmasi

takrorlagan, faqat avgust va sentyabr oylarida pasayish oʻrniga oʻsish kuzatilgan. 2023–2024-yillardagi tayyor mahsulot ishlab chiqarish dinamikasi shuni koʻrsatadiki, 2024-yilda ishlab chiqarish hajmi 2023-yilga nisbatan keskin tebranishlarga ega boʻlgan.

Umuman olganda, 2023-yilga nisbatan ishlab chiqarishning oʻsishi 2024-yilning ikkinchi yarmida yaqqol sezildi. 2023-yilda ishlab chiqarishning eng yuqori koʻrsatkichlari iyul oyida (741 ming kv.m) va noyabr oyida (781 ming kv.m) qayd etilgan boʻlsa, 2024-yilda eng yuqori koʻrsatkichlar sentyabr (845 ming kv.m) va noyabr (845 ming kv.m) oylarida kuzatildi. Dinamika tahliliga koʻra, 2023-yilda eng past koʻrsatkich aprel oyida (664 ming kv.m) qayd etilgan boʻlsa, 2024-yilda esa iyun oyida (616 ming kv.m) ishlab chiqarishning sezilarli pasayishi kuzatilgan.

Oylar kesimidagi ishlab chiqarish hajmining oʻzgarishi sabablarini aniqlash uchun toʻquv mashinalari ishlab chiqarish jarayonining oʻrtacha dinamikasi tahlil qilinadi. Ushbu tahlil mashinalarning ishlamay qolish vaqtini ishlab chiqarish hajmi bilan bogʻlash imkonini beradi. Buning uchun avvalo quyidagi atama aniqlanadi:

Toʻquv mashinalarining ish unumdorligi darajasi dastgohlarning samaradorligini ifodalovchi nisbiy koʻrsatkich boʻlib, u mashina tomonidan bajarilgan haqiqiy toʻqimalarning rejalashtirilgan toʻqimalarga nisbati orqali aniqlanadi. Ushbu koʻrsatkich asosiy texnologik uskunaning samaradorligini baholashda qoʻllaniladi.

3-rasm. 2023–2024-yillar uchun toʻqimachilik sexi unumdorligining oylar boʻyicha dinamikasi (%)¹

Mahsulot ishlab chiqarish boʻyicha sexlar faoliyatini yanada chuqurroq oʻrganish maqsadida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish koeffitsiyentini hisoblashga

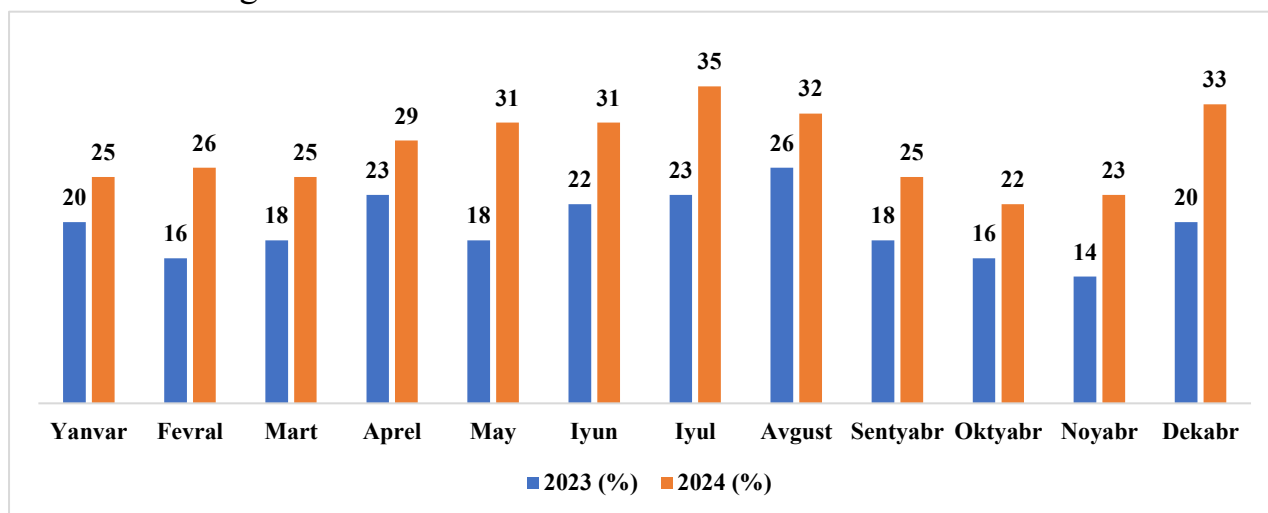
¹ Muallif ishlanmasi

qaror qilindi. Asosiy ko'rsatkich sifatida to'quv mashinalari ish ritmi tanlandi. Shu bilan birga, boshqa barcha ishlab chiqarish omillarining ta'siri shartli ravishda ijobiy deb qabul qilindi.

To'qimachilik sexi dastgohlari ishlab chiqarish dinamikasini tahlil qilganda, 2023-yilda ish unumdorligi nisbatan barqaror bo'lib, 71 foiz (aprel)dan 77–79 foiz (noyabr)gacha tebranganini ko'rish mumkin. 2024-yilda ham unumdorlik dinamikasi o'zgaruvchanlikni namoyon qildi, ammo iyun oyida keskin pasayish kuzatildi, bu iyul oyidagi ishlab chiqarish hajmi bilan bog'liq (4-rasm). Shundan so'ng, 2024-yil iyulidan boshlab o'sish jarayoni boshlanib, noyabr oyida 79 foizlik eng yuqori darajaga erishildi.

Biroq to'quv tsexi ishining umumiy dinamik tavsiflari ishlab chiqarish hajmining oylar bo'yicha o'zgarish sabablarini to'liq ochib bera olmaydi. Shu bois mahsuldorlikdagi muammolarni yanada chuqurroq tahlil qilish maqsadida 2023–2024-yillar uchun tavsiflovchi statistik ko'rsatkichlar, xususan o'zgaruvchanlik koeffitsiyenti, shuningdek buyurtmalar hajmining 25, 50 va 75 foizlik kvantillari 35 ta kuzatilgan to'quv mashinalari misolida hisoblab chiqildi va ularning natijalari solishtirildi (3-rasm).

Kuzatilgan 35 ta mashina bo'yicha o'zgaruvchanlik koeffitsiyenti dinamikasini tahlil qilar ekanmiz, quyidagi xulosalarga kelish mumkin. 2024-yilda ushbu ko'rsatkich 2023-yilga nisbatan ancha yuqori qayd etildi, bu esa to'quv mashinalari ishining beqarorligi kuchayganidan dalolat beradi. Xususan, maksimal tebranishlar 2024-yil iyul oyida 35 foiz va dekabr oyida 33 foizni tashkil etgan. Aksincha, 2023-yilda o'zgaruvchanlik koeffitsiyenti pastroq darajada bo'lib, nisbatan barqaror dinamika kuzatilgan.

4-rasm. 2023–2024-yillar uchun mashinalar uchun oylar bo'yicha o'zgarish koeffitsientining dinamikasi¹

¹ Muallif ishlanmasi

Bunga parallel ravishda 2023 va 2024-yillar uchun to'quv mashinalari mahsuldorligining kvantil qiymatlari (25%, 50%, 75%) bo'yicha taqsimoti tahlil qilindi. Ushbu yondashuv uskunaning barqarorlik darajasini baholash hamda eng katta o'zgarishlar kuzatilgan oylarni aniqlash imkonini berdi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, 2024-yilda kvantil ko'rsatkichlari ko'plab oylarda 2023-yilga nisbatan pastroq qayd etilgan, bu esa umumiy hosildorlikning pasayishini anglatadi. Pasayish ayniqsa may oyida (median 80 foizdan 71 foizgacha) va iyun oyida (77 foizdan 62 foizgacha) keskin namoyon bo'ldi. Aksincha, ba'zi oylarda (yanvar, fevral, avgust) yillar oralig'idagi farqlar deyarli sezilmagan, bu esa mazkur davrlarda ishlab chiqarishning nisbatan barqaror bo'lganini ko'rsatadi (1-jadval).

1-jadval

**Bo'limdagi stanoklar bo'yicha 25%, 50%, 75% tartibli kvantlarning
dynamikasi oylar (2023-2024-yillar uchun)¹**

Oy	2023-yil				2024-yil			
	Miqdori 25%	Miqdori 50%	Miqdori 75%	Qo'llash doirasi	Miqdori 25%	Miqdori 50%	Miqdori 75%	Qo'llash doirasi
Yanvar	64%	75%	81%	17%	65%	71%	80%	15%
Fevral	67%	79%	84%	16%	66%	75%	80%	14%
mart	62%	72%	81%	19%	59%	72%	80%	21%
aprel	70%	78%	83%	13%	57%	66%	71%	15%
may	71%	80%	84%	13%	48%	71%	80%	32%
iyun	72%	77%	80%	9%	57%	62%	68%	11%
iyul	69%	79%	84%	14%	57%	71%	78%	21%
avgust	67%	77%	82%	14%	62%	74%	79%	17%
sentyabr	68%	78%	81%	13%	57%	72%	76%	19%
oktyabr	69%	77%	82%	12%	63%	73%	79%	16%
noyabr	71%	79%	82%	12%	66%	75%	83%	17%
dekabr	68%	77%	82%	13%	60%	68%	73%	13%

Median ko'rsatkichlar dynamikasi tahlili shuni ko'rsatadiki, 2023-yilda median qiymatlar 72–80 foiz oralig'ida bo'lib, 2024-yilga nisbatan uskunalarining barqarorroq ishlashini namoyish etdi. 2024-yilda esa median ko'rsatkichlari ko'p oylarda, ayniqsa may, iyun va dekabrda pasaygan. Sentyabr va oktyabr oylarida ko'rsatkichlarning 2023-yil darajasiga yaqinlashgani esa ishlab chiqarish hosildorligining vaqtincha tiklanganidan dalolat beradi.

Pastki va yuqori kvantil ko'rsatkichlarini (25% va 75%) tahlil qilar ekanmiz, 2024-yilda pastki kvantil ko'rsatkichlari ko'p hollarda pasaygani aniqlanadi. Jumladan, may oyida 71 foizdan 48 foizgacha, iyunda esa 72 foizdan 57 foizgacha

¹ Muallif ishlanmasi

pasayish kuzatilgan. Bu esa past unumdorlikka ega mashinalar sonining ortganidan darak beradi. Shuningdek, yuqori kvantil ko'rsatkichlari ham ayrim oylarda, xususan dekabrda (82 foizdan 73 foizgacha) va iyunda (80 foizdan 68 foizgacha) pasaygan bo'lib, hatto eng samarali mashinalar ham samaradorlikni yo'qotayotganini ko'rsatadi.

Mashinalar faoliyati bo'yicha o'tkazilgan kuzatuvlar har bir mashinaning maksimal mahsuldorligini aniqlash imkonini berdi. Ya'ni oxirgi 12 oy ichida qayd etilgan eng yuqori ishlab chiqarish hajmi uskunaning haqiqiy imkoniyatlarini baholash uchun asos bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, kvantil oraliqlari ham inobatga olinishi zarur. Bu yondashuv bizga maksimal va minimal ishlab chiqarish hajmlari oralig'ini belgilash hamda to'quv ishlab chiqarishning eng ehtimoliy mahsuldorlik darajasini baholash imkonini beradi. Shunday qilib, ishlab chiqarish salohiyatini ikki yo'nalishda aniqlash mumkin: birinchidan, oxirgi 12 oyda qayd etilgan maksimal ishlab chiqarish hajmi asosida, ikkinchidan esa hisobot davridagi haqiqiy ishlab chiqarish hajmiga nisbatan quvvatlardan foydalanishning eng ehtimoliy darajasi asosida.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mahsulotlari yuqori kapital sig'imiga ega bo'lgan sanoat korxonasining ishlab chiqarish salohiyati bevosita asbob-uskunalarining texnologik imkoniyatlariga bog'liq. Gilamchilik korxonalari misolida bu, avvalo, to'quvchilik sexidagi jihozlarning samaradorligi bilan belgilanadi. Har bir turdagi uskuna o'zining texnik xususiyatlari va eskirish darajasi bilan farqlanadi. "SAM ANTEP GILAM" MChJ uskunalari faoliyatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, umumiy samaradorlik ko'rsatkichlari oylar bo'yicha sezilarli tebranishlarga ega va har bir uskuna birligi uchun bu o'zgarishlar turli diapazonda namoyon bo'ladi. Ayniqsa, 2024-yilda uskunalarining ishlash barqarorligi kamayib, notekislik kuchaygani kuzatildi. Bu holat texnik omillar, ishlab chiqarish sharoitlari yoki ekspluatatsiya intizomidagi o'zgarishlar bilan izohlanishi mumkin.

Ishlab chiqarishni prognozlashda korxonaning haqiqiy potensialini aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bunday bahoni ishlab chiqarish hajmining maksimal darajalarini oylar bo'yicha o'zgarishlarni inobatga olgan holda aniqlash orqali olish mumkin. Shu bilan birga, tahliliy natijalar asosida uskunalar quvvatidan foydalanish koeffitsiyentini hisoblash orqali korxonaning haqiqiy ishlab chiqarish salohiyatini yanada aniq baholash imkoniyati yuzaga keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. www.stat.uz.
2. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. 5-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА-М, 2006. 495 с.

3. Коровкин А. Г., Комков Н. И. и др. Экономический потенциал и национальное богатство // Большая российская энциклопедия. Электронная версия (2017); <https://old.bigenc.ru/text/5044866> Дата обращения: 05.09.2024.

4. Т.Г. Шешукова, Е.В. Колесень. Экономический потенциал предприятия: сущность, компоненты, структура. Вестник пермского университета, 2011, выпуск 4, с. 118-127.

5. Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятия. Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. 310с.

6. Теория и методология оценки экономического потенциала предприятий / Г.Г. Надворная, С.В. Климчук, М.С. Оборин, Т.Е. Гварлиани // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2016. – № 6. – С. 70-90. DOI: 10.15838/esc/2016.6.48.4

7. М.Ю.Николаева. Понятие, сущность, структура потенциала предприятия. Азимут научных исследований: экономика и управление. 2014. № 3. С. 67-69.

8. Попов, Евгений Васильевич. Рыночный потенциал предприятия [Текст] / Е. В. Попов. — Москва : Экономика, 2002. — 559 с.

9. С.В. Калеев. Моделирование и оценка инновационного потенциала предприятия. Научно-технические ведомости СПбГПУ, №1, 2011.- С.293-297.

10. Musaeva Sh.A. Marketing tadqiqotlari. Darslik "STAP-SEL" MChJ nashriyoti, 2024-yil.

11. Musaeva Sh.A., Usmonova D.I. Innovatsion marketing darsligi "TURON NASHR" 2021.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhih: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, avgust, 8-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**